

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1922 kl. 4 e. m.

*Första kammarens **första** tillfälliga utskotts utlåtande nr 16 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.*

I en inom andra kammaren av herr Wagnsson väckt motion, nr 181, hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten må upphöra.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har efter erhållen remiss av motionen avgivit utlåtande (nr 5) över densamma och har därvid lämnat följande historik samt redogörelse angående prokanslers åligganden:

»I en motion, väckt vid 1910 års riksdag av herr Starbäck, yrkades, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärd för avskaffande av prokanslersämbetet vid universiteten i Uppsala och Lund eller, därest härmed förenade göromål finnas böra till någon del bibehållas under särskilt ämbete, att i allt fall biskops självskrivna egenskap av prokansler måtte upphöra. Ett lika lydande yrkande gjordes i en motion, framlämnad samma år i första kammaren av herr Löfgren.

Historik.

I motiveringen till den sistnämnda motionen framhölls bland annat, att befattningar, som icke fylla något verkligt behov, böra avskaffas. Särskilt ansåg motionären detta gälla sådana befattningar, till vilka viss person på grund av sitt ämbete vore självskriven. Prokanslers befattning med de verk-

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 12 saml. 1 avd. 10 häft. (Nr 16.) 1

liga kanslersgöromålen på grund av ämbetsställning vore skenbar eller helt tillfällig, beroende på Kungl. Maj:ts förordnande. Uppsala eller Lunds universitet hade icke förskyllt att stå under en särskild biskoplig protektion. Ansåges nödigt eller lämpligt att behålla prokanslern som eventuell ställföreträdare för kanslern, borde prokanslern av Kungl. Maj:t utses efter liknande grunder som denne.

Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte bifall till motionen och framhöll därvid i sitt utlåtande bland annat, att gällande bestämmelser rörande prokanslersämbetet nyss blivit reviderade och att vid universiteten icke någon allvarligare opinion för ämbetets avskaffande gjort sig märkbar. Andra kammaren biföll denna utskottets avstyrkande hemställan.

Herr Löfgrens motion i första kammaren rönt ett liknande öde. Av praktiska grunder avstyrktes den av kammarens andra tillfälliga utskott, och utskottets hemställan bifölls av kammaren.

Vid 1913 års riksdag förekom frågan ånyo i en något förändrad form. Herr Christierson hemställde nämligen i en motion, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att prokanslersämbetet vid universiteten avskaffades och att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt inkomma med förslag i ärendet till riksdagen. I sin framställning betecknade motionären prokanslersämbetet såsom en från svunna tider arvtagen dekorationsuppgift. Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte bifall till motionen, och andra kammaren biträdde detta utskottets yrkande, varigenom frågan även denna gång förföll.

Samma yrkanden, som förelågo i herrar Starbäcks och Löfgrens ovan nämnda motioner, återupptogs år 1918 i en motion, väckt av herr Björck m. fl. i andra kammaren, vilken motion hänvisades till kammarens första tillfälliga utskott. Utskottet, som sade sig icke vilja taga bestämd ståndpunkt till frågan, huruvida prokanslersämbetet såsom sådant kunde anses böra vidmakthållas, hemställde, att sådan ändring i gällande bestämmelser måtte vidtagas, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten måtte upphöra. Denna utskottets hemställan bifölls efter en längre överläggning av andra kammaren med 104 röster mot 68. Ärendet delgavs sedan första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott, vilket hemställde, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens beslut i frågan. Denna hemställan bifölls av första kammaren, varigenom frågan vid denna riksdag fallit.

*Prokanslerns
äligganden.*

Gällande universitetsstatuter innehålla med avseende på prokanslersämbetet följande bestämmelser:

§ 12.

Prokansler för universitetet i Uppsala är ärkebiskopen, prokansler för universitetet i Lund är biskopen över Lunds stift.

§ 13.

Prokanslern bör göra sig underrättad om alla universitetets angelägenheter, lärarnes verksamhet, undervisningens gång och de studerandes sedliga förhållanden samt med upplysningar och råd, där han så aktar nödigt, främja universitets väl och anseende.

§ 14.

Prokanslern äger, när han så för gott finner, övervara konsistoriums överläggningar samt i dem, men ej i besluten taga del.

§ 15.

Prokanslern äger, då omständigheterna därtill föranleda, hos kanslern göra de framställningar och föreslå de åtgärder, han anser för universitetet gagnande.

§ 16.

När kanslersämbetet är ledigt, bestride prokanslern de åligganden, som tillhöra detta ämbete, till dess Kungl. Maj:t meddelat förordnande om ämbetets uppehållande.

Till dessa bestämmelser må läggas, att prokanslern har att deltaga i och presidera vid val av kansler, att bevilja lärare och tjänstemän tjänstledighet för högst en månad samt att meddela kortare interimsförordnanden.

Andra kammarens utskotts utlåtande är av följande lydelse:

»I sitt av kammaren bifallna utlåtande nr 2 har utskottet på anförda skäl uttalat sig mot biskops självskriivenhet som eforus över läroverken. I föreliggande motion beröres självskriivenhetsprincipen tillämpad på ett annat område. Motionären föreslår avskaffande av ärkebiskopens och biskopens i Lund självskriivenhet till prokanslersämbetena vid universiteten i Uppsala och Lund. Till detta förslag begränsas motionärens yrkande, och motionen riktar sig sålunda icke mot prokanslernsinstitutionen såsom sådan, en fråga

*Andra
kammarens
första tillfälliga
utskott.*

som tidigare — såsom av ovanstående historik framgår — varit föremål för riksdagens prövning, men varom utskottet nu saknar anledning att yttra sig.

Utskottets uppfattning av den i föreliggande motion omhandlade självskriftenheten sammanfaller med den åskådning, åt vilken motionären givit uttryck i följande uttalande, vars tillämpning icke synes kunna utgöra något brott mot tillbörlig pietet:

»Varje självskriftenhet i fråga om innehavande av statsämbeten måste stå i strid med hela den moderna grundåskådning, som med fog kräver, att tillträde till statsämbete skall göras beroende endast av vederbörandes ådagalagda skicklighet och lämplighet för uppgiften och icke av några andra omständigheter.»

Så väl ärkebiskopens som biskopens i Lund egentliga ämbetsåligganden falla inom det kyrkliga området, och det kan därför icke förutsättas, att de alltid skola vara de bäst kvalificerade personerna att handhava viktiga uppgifter, som tillhöra universitetens verksamhetsområden och som sålunda väsentligen äro av annan art än de rent kyrkliga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiten må upphöra.»

Reservation hade avgivits av herrar *Wallerius*, *Björkman* i Länghem, *Gardell* och fröken *Wellin*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Motionären anser för egen del prokanslersämbetet vid universiteten såsom »överflödsämbete», vars avskaffande ej gärna kan längre uppskjutas». Så mycket nödvändigare anser han detta vara, som ärkebiskopens och biskopens i Lund självskriftenhet som prokansler är, enligt hans mening, »högst betänkelig, när det gäller handläggandet av sådana akademiska befordringsärenden, i vilka kyrkliga och dogmatiska intressen på ett eller annat sätt spela in.»

Gent emot denna hans farhåga för prokanslerens obehöriga inflytande i befordringsärenden torde vara tillräckligt att påpeka, att prokansleren numera ej har att taga någon som helst befattning med dylika ärenden annat än i det fall, att kanslern under längre tid är förhindrad att sköta sitt ämbete. Sådan situation inträffar naturligtvis högst sällan, och torde den ej kunna motivera upphävandet av nu gällande ordning. Detta så mycket mindre som tillräckligt starka garantier mot ett prokanslerens obehöriga

inflytande äro givna däruti, att dylika ärenden dessförinnan ha varit föremål för yttranden och förslag av särskilt utsedda sakkunniga, vederbörande fakultet och konsistorium.

Motionären sätter själv i fråga, huruvida icke »det av praktiska skäl kan vara nödvändigt att äga en lokal ställföreträdare för kanslern». En mera ingående undersökning skulle ha förvissat honom om att en sådan ställföreträdare är nödvändigt av behovet påkallad, på grund därav att mångfaldiga ärenden måste åtminstone interimistiskt ordnas så hastigt, att de ej kunna utan skada fördröjas genom förhandling med kanslersämbetet. (Bland sådana ärenden nämna universitetsstatuterna särskilt för viss kortare tid gällande tjänstledighetsbeviljanden och meddelanden av interimsförordnanden, varvid dock fordras yttranden och förslag av universitetets rektor eller vederbörande fakultet eller konsistorium).

Men, påstår motionären: »varje självskrivenhet i fråga om innehavande av statsämbeten måste stå i strid med hela den moderna grundåskådningen». Därav drager han slutsatsen, att ärkebiskopens och biskopens i Lund självskrivenhet såsom prokanslerer ge uttryck åt »en ohållbar och skadlig princip», och yrkar därför, att denna självskrivenhet måtte upphöra. Häremot må erinras därom, att vid val av nu ifrågavarande biskopar universitetens konsistorier äro röstberättigade, och att det näppeligen torde kunna visas exempel på att någon har blivit prokansler, som ej härtill har erhållit förslagsrum av sagda konsistorier.

Ganska stora olägenheter skulle kunna bli följden, om den nämnda självskrivenheten skulle ersättas av särskilda prokanslersval. Det skulle kunna bli svårt att finna någon, som skulle vilja åtaga sig ett uppdrag, som medför åtskilligt arbete och, enligt mycket åldrig sed, drager med sig en representationsskyldighet, som ej kan fyllas utan uppoffring, under det att ämbetet icke bereder dess innehavare någon som helst ekonomisk förmån.

Utskottet får hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtande över motionen från kanslersämbetet för rikets universitet, och har kanslersämbetet efter att hava infordrat yttrandet i ärendet från de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund samt karolinska institutets lärarkollegium, till

*Infordrade
yttranden.*

utskottet överlämnat sagda yttranden ävensom eget utlåtande i ämnet; och äro nämnda yttranden och utlåtande såsom bilagor fogade vid utskottets utlåtande.

Kanslersämbetet och det större akademiska konsistoriet i Uppsala hava avstyrkt den ifrågasatta förändringen. En av konsistoriets medlemmar, professor Hägerström, har dock till protokollet antecknat, att han funnit motionen vara beaktansvärd, samt närmare utvecklat skälen för denna sin ståndpunkt. Inom det större akademiska konsistoriet i Lund har flertalet uttalat sig i motionens syfte, dock under förutsättning att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet icke skulle komma att upphöra, så länge nuvarande innehavarna förvaltade ämbetet.

Utskottet.

Utskottet anser sig i föreliggande fråga för sin del böra ansluta sig till den mening, andra kammarens utskott i sitt i ärendet avgivna utlåtande givit uttryck för. I likhet med motionären och andra kammarens utskott föranledes utskottet att intaga en sådan ståndpunkt i främsta rummet av det principiella skälet, att varje självskrivnenhet i fråga om innehavande av statsämbeten står i strid med den grundåskådning, som med fog kräver, att tillträde till statsämbete skall göras beroende endast av vederbörandes ådaga-lagda skicklighet och lämplighet för uppgiften.

Kanslersämbetet för rikets universitet har gentemot denna åskådning gjort den invändningen, att den skulle grunda sig på ett ensidigt teoretiskt betraktelsesätt, och anför i samband därmed, att självskrivnenhetsprincipen utan känd olägenhet länge tillämpats och fortfarande tillämpas på många områden av det samhälleliga livet, och har ämbetet därvid erinrat om landshövdingars självskrivnenhet till vissa befattningar samt de större akademiska konsistoriernas rekrytering med tillämpning av självskrivnenhetsprincipen.

Med anledning av vad sålunda av kanslersämbetet anförts, anser sig utskottet böra påpeka den principiella åtskillnad, som förefinnes mellan det självskrivna utövandet av prokanslersämbetet och exempelvis landshövdingars självskrivnenhet till vissa befattningar. Under det att ärkebiskops- och biskopsämbetets i Lund innehavare med självskrivnenhetens rätt förvalta ännu ett ämbete med helt andra uppgifter än dem, som karakterisera deras verksamhet i egenskap av stiftschefer, är exempelvis landshövdingars självskrivnenhet till vissa befattningar närmast att betrakta såsom en ytterligare utvidgning av de funktioner, som karakterisera en länsstyresmans verksamhet. I förra fallet är det alltså fråga om två särskilda ämbeten, till sina uppgifter helt artskilda, under det att i sistberörda fall denna motsättning icke före-

finnes. Faran för att landshövdingeämbetets innehavare på grund av sina ämbetsförpliktelser skulle kunna komma i konflikt med de intressen, han vid sidan av sitt ämbete har att bevaka, kan således helt uteslutas, under det att i andra fallet den möjligheten står öppen, att ensidigt kyrkliga synpunkter göras gällande till förfång för universitetens intressen. Såsom professor Hägerström i sitt till större konsistoriets i Uppsala protokoll avgivna yttrande erinrar, lägga nämligen de nuvarande universitetsstatuterna icke hinder i vägen för att mot universitetets önskan en person, som ställt sig i öppen opposition mot den moderna vetenskapen, står som dess prokansler. Att olägenheter av här berörda art även i verkligheten förekommit, läser kunna av erfarenheten bestyrkas. Prokanslersämbetets självskrivna förbindelse med én kyrklig myndighet, på vars tillsättande universiteten ha ett mycket ringa inflytande, strider dessutom mot principen om universitetens självstyrelse, som ju tager sig uttryck i dess rätt att själv välja kansler, men är upphävd i fråga om utseendet av hans ersättare.

De olägenheter av såväl principiell som praktisk innebörd, vilka äro förknippade med det självskrivna utövandet av prokanslersämbetet, skulle givetvis ha mindre betydelse, därest de ärenden, som kunna ankomma på prokanslers prövning, vore få och av ringa vikt. Så synes emellertid icke vara fallet, vilket framgår av den utförliga redogörelse, som i universitetskanslersämbetets utlåtande lämnats angående mängden och beskaffenheten av de ärenden, vilka handlagts av prokansler under särskilda förordnanden att uppehålla kanslersämbetet.

För självskrivnenhetens bibehållande har av universitetskanslersämbetet även anförts, att det torde bliva förenat med synnerligen stora svårigheter, om ens möjligt, att förmå någon kompetent och lämplig person att utan ersättning åtaga sig uppdraget att när som helst stå till förfogande för fullgörande av en t. f. kanslers funktioner. Enligt kanslersämbetets förmenande skulle härför erfordras ett ej obetydligt statsanslag. Utskottet kan icke dela denna farhåga. Då det visat sig möjligt att till ordinarie innehavare av kanslersämbetet förvärva personer av erkänd kapacitet, trots att med befattningen ej är förenad någon avlöning, torde man ha grundad anledning hoppas, att man även för uppdraget såsom kanslerns ställföreträdare skall kunna erhålla fullt kvalificerad person, utan att därför skulle erfordras betydande statsanslag.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att Kungl. Maj:t vid ett övervägande av nu förevarande spörsmål säkerligen torde komma att taga under omprövning frågan om till vilken annan person eller myndighet de

funktioner, som nu permanent åligga ärkebiskopen och biskopen i Lunds stift i dessas egenskap av prokanslerer, lämpligen böra överflyttas, samt huru behovet av en ställföreträdare för universitetskanslern vid vakans och tjänstledighet bör tillgodoses. Vid ärendets behandling inom de akademiska konsistorierna och av kanslersämbetet hava i dessa hänseenden olika möjligheter påvisats. Vilken av dessa vägar som därvid än väljes, torde kostnadsfrågan komma att spela en underordnad roll.

Då utskottet således funnit giltiga skäl kunna anföras för den i motionen föreslagna reformen, men icke funnit de mot densamma riktade anmärkningarna välgrundade, får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 12 maj 1922.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell, Pauli, Johansson, Åström, Andersson* i Myggenäs och *Vrang* samt fröken *Hesselgren*.

Reservation

av herrar *Borell, Andersson* i Myggenäs och *Vrang*, vilka anført:

»Då enligt vår mening erfarenheten givit vid handen, att den nuvarande anordningen, att ärkebiskopen samt biskopen i Lunds stift äro självskrivna innehavare av prokanslersämbetena vid universiteten, vilka ämbeten enligt vad numera synes ganska allmänt erkänt icke kunna utan synnerlig olägenhet undvaras, visat sig vara till gagn för desamma, samt avskaffandet av nämnda självskrivenhet, varför några bärande skäl icke anförts, säkerligen skulle medföra svårigheter att få ämbetena besatta med lämpliga personer och i varje fall medföra ökade utgifter för statsverket, anse vi, att utskottet bort hemställa,

att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.»

Bilaga 1.

Utdrag av större akademiska konsistoriets i Uppsala protokoll den 22 april 1922.

§ 3.

Efter tagen kännedom av remisshandlingarna samt efter överläggning beslöt i enlighet med framställt förslag konsistoriet för sin del förklara, att någon olägenhet därav att ärkebiskopen är självskriven att vara Uppsala universitets prokansler med den befogenhet som nu gällande statuter angiva icke förmärkts, men att väl vissa fördelar på grund av detta förhållande kommit universitetet till del. Såsom en bestämd sådan fördel ville konsistoriet framhålla, att universitetet vid ombyte av prokansler undginge att ställas inför svårigheten att finna en lämplig, här i staden bosatt person, varom den akademiska församlingens medlemmar skulle kunna enas med sitt förtroende och som skulle vara villig att emottaga detta visserligen i vanliga fall ej särskilt betungande men dock ansvarsfulla och därtill med en viss representationsbörda av ålder förbundna hedersämbete. Konsistoriet ansåge sig därför böra bestämt avstyrka att någon förändring göres i nu gällande bestämmelser angående prokanslersämbetets besättande.

Professor Hägerström anhöll, att till konsistoriets protokoll få antecknat följande:

»Om de prokanslerns befogenheter, som omnämnas i universitetsstatuternas §§ 13, 14 och 15, kan sägas, att de visserligen icke i sig själva äro betydelselösa, men att de alltmera blivit en död bokstav. Därför spelar det icke från den synpunkten någon roll, vem som är prokansler. Annorlunda förhåller det sig med prokanslerns befogenhet efter § 16 att vid kanslersämbetets ledighe förvalta detta, tills Kungl. Maj:t förordnat om ämbetets uppehållande. Denna befogenhet leder nämligen i realiteten därtill, att prokanslern vid tjänstledighet för kanslern och vid ämbetets vakans kommer att uppehålla tjänsten. Ty av naturliga skäl förordnar Kungl. Maj:t just prokanslern. Om ett annat förfarande skulle bli praxis, komme prokanslersämbetet i dess nuvarande form att innesluta en rent löjlig motsättning mellan form och innehåll och borde av detta skäl avskaffas. Men nu är det klart, att de mest viktiga ärenden såsom professorstillsättningar kunna förekomma likaväl under sådana tider för kanslerns tjänstledighet eller ämbetets vakans, som under andra tider. Därför är det visst icke betydelselöst, vem som är innehavare av prokanslersämbetet. Men under sådana förhållanden är det en anomali, att det skall stå i självskriven förbindelse med en kyrklig myndighet, på vars tillsättande universitetet har ett mycket ringa inflytande. Det strider både mot principen om universitetets själv-

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 12 saml. 1 avd. 10 häft. (Nr 16)

styrelse, som ju tager sig uttryck i dess rätt att själv välja kansler, men är upphävd i fråga om utseendet av hans ersättare och mot den moderna vetenskapens utveckling till frigjordhet från kyrkligt förmynderskap.

Det må här till läggas, att de nuvarande statuterna icke lägga hinder i vägen för, att mot universitetets önskan en person, som ställt sig i öppen opposition mot den moderna vetenskapen, står som dess prokansler. Men inträffandet härav skulle alldeles oavsett prokanslerns verkliga makt ur formell synpunkt vara en chikan för universitetet. Formellt skulle ju alltid en sådan bekämpare av vetenskapen stå som högsta universitetsmyndighet, om man bortser från kanslern.

Man har sagt, att vissa prokanslern tillhörande åligganden såsom meddelande av interimsförordnande skulle tarva, att han är boende i universitetsstaden och att det, om självskrivenheten för biskoparna bortföller, skulle vara svårt att inom universitetsstaden förvärva därtill skickad person. Då emellertid dessa åligganden äro av formell natur och sakna egentlig betydelse, kunna de utan den minsta svårighet överföras på rektorsämbetet.

Jag anser sålunda motionen vara beaktansvärd, men har icke velat framställa något förslag till konsistoriets yttrande.»

Bilaga 2.

Utdrag ur protokoll, hållet hos det Större akademiska konsistoriet i Lund den 20 april 1922.

Närvarande: Ordförande: Prorektor, professorn Moberg;
ledamöter: professorerna Charlier, Wrangel, Pfannenstill,
Forssman, K. Petrén, Liljeqvist, Nilsson, Ahlström, Aurelius,
Carlgren, Löfstedt, Aulén, Sjövall och Sommarin.

Vid protokollet undertecknad.

§ 68.

Ärendet företogs nu till behandling i konsistoriet.

Professorn *Sommarin* yttrade:

»Kanslersremissen tvingar konsistoriet att vid den tidpunkt, som det icke själv kunnat välja, ånyo taga standpunkt till den fråga, uti vilken fakulteter och sektioner tidigare uttalat sig mycket utförligt, t. ex. i utlåtanden av år 1902.

Prokanslersämbetets statutmässiga befogenheter och göromål i fråga om universitetens förvaltning äro numera mycket begränsade. Den i 1916 års universitetsstatuters 15 § prokansler tillagda initiativrätt kan dock fortfarande tänkas utövad olägligt, och betänkligheterna mot biskops självskrivna prokanslerskap kunna icke avvisas med hänvisningar till nuvarande prokanslers vid universitetet i Lund erkända förtjänster om akademien.

För prokanslersämbetets bibehållande i dess nuvarande omfattning anföras också vanligen endast praktiska skäl, nämligen dels behovet av en lokal ställföreträdare för kanslern, vilket behov torde beaktas särskilt i Lund, dels akademiska representationsskyldigheter, vilka en prokanslers och biskops ställning gör det ekonomiskt möjligt att övertaga. Det lokala ställföreträdarskapet för kanslern lär emellertid utan olägenhet och måhända ej utan fördel kunna överföras på universitetets rektor, därest annan lämpligare anordning icke kan träffas. Universitetets representativa plikter synas under senaste tid växa framför allt genom tätare krav på värdigt mottagande av representanter för universitetet i främmande länder och andra vetenskapsmän från utlandet. Givetvis falla dessa representationsplikter naturligast på kolleger i respektive ämnen vid universitetet eller på dettas internationellt kända eller eljest akademiskt mest representativa personligheter. Prokanslersämbetets representativa traditioner kunna under dessa förhållanden näppeligen undgå förskjutning. Denna skulle kunna motivera ämbetets bevarande såsom en med tillräckliga representationsanslag förenad hederspost för professor emeritus, vilken under sin professorstid varit rektor eller eljest deltagit i universitetsförvaltningen. Ämbetet borde då besättas genom val. De förändrade förhållandena medgiva däremot icke den främsta akademiska representationsskyldighetens självskrivna förening med biskopsämbetet, vilket vid inträffande nyval näppeligen kan komma att tillsättas med iakttagande av universitetets representativa hänsyn.

På grund av det anförda hemställer jag, att Konsistoriet måtte på så sätt ansluta sig till motionärens yrkande, att det förordar,

att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten, så fort ske kan, må upphöra; samt

att därest ämbetet icke efter utredning befinnes kunna bevaras såsom akademisk hederspost med nödiga anslag, prokanslersämbetet må avskaffas.»

Professorn *Sjövall* anförde:

»Prokanslerns åligganden äro enligt gällande universitetsstatuter i huvudsak *dels* att bevilja tjänstledighet åt akademiska lärare och tjänstemän för högst en månad och meddela kortare interimsförordnanden, *dels* att, när kanslersämbetet är ledigt, upprätthålla detta ämbete; detta senare gäller även, på Kungl. Maj:ts förordnande, vid förfall för kanslern. De förra av dessa åligganden böra utan olägenhet kunna tillkomma Rektor vid vederbörande universitet och nödvändig-göra således icke något prokanslersämbete. Däremot måste behovet av ersättare för kanslern vid förfall för denne eller vid inträffad ledighet på särskilt sätt tillgodoses, och enligt mitt förmenande skulle det vara mest gagneligt att äga en för rikets universitet gemensam ställföreträdare för kanslern; angående sättet

för dennes utseende och övriga därmed sammanhängande frågor synes mig konsistoriet sakna anledning att för närvarande yttra sig.

Den centralisering av viktiga universitetsärenden, som kanslersämbetet be-tecknar och som otvivelaktigt är lycklig, skulle i så fall bevaras även för de tider, då kanslern själv icke förvaltar ämbetet.

Då sålunda enligt min uppfattning något bättre kan träda i stället för den nuvarande prokanslersorganisationen, tillstyrker jag förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.»

Professorn *Nilsson* anförde:

»I denna fråga äro två skilda saker att iakttaga, dels prokanslers befogenhet som sådan, varom stadgas i statuternas kapitel III, dels prokanslers förordnande att fullgöra kanslers åligganden. Vad den förra punkten beträffar, är prokanslers befogenhet ej av den art, att han kan, även om han så önskade, på något sätt störande ingripa i universitetets angelägenheter. Vad den andra punkten beträffar, medför ett dylikt förordnande vissa olägenheter; dels att kanslersämbetet delas på två personer, så att ärendenas enhetliga skötsel kan äventyras, dels att kanslersexpeditionen befinner sig på annat ställe. De äro emellertid även enligt nu gällande statuter ingalunda nödvändiga, då Kungl. Maj:t enl. § 11 kan förordna annan lämplig person än prokanslererna att vid förfall för kansler upprätthålla hans ämbete, varigenom den av professorn *Sjövall* förordade centralisationen blir tillgodosedd.

Om frågan gäller blott prokanslersämbetets avskaffande står å ena sidan en århundraden gammal historisk tradition, och för denna har jag så starka känslor, att jag ogärna skulle vilja bryta den blott för att tillfredsställa en modern princip, då den ej kan göra skada. Å andra sidan står en möjlig farhåga att biskopsstolarna i Lund och Uppsala kunna bli besatta på ett sådant sätt, att universiteten ej kunna vara tillfredsställda med dess innehavare som sina högsta lokala representanter. Jag kan emellertid endast tillstyrka prokanslersämbetets avskaffande på det sättet, att det ej återbesättes vid de nuvarande innehavarnes avgång ur tjänsten.

Om däremot en omläggning av prokanslersämbetet skulle bli följden, är jag ej beredd att besvara frågan, förr än utförda förslag om omläggningen framkommit.»

Professorn *Ekman*, som anmält sig förhindrad att bevista sammanträdet, hade till Ordföranden avlämnat detta skriftliga yttrande:

»Till Lunds universitets Större konsistorium.

Hindrad att närvara vid Konsistoriets sammanträde 20 april, ber jag att med anledning av remissen angående prokansleriatet skriftligen få anföra följande.

Då de reala skäl som på de gamla universitetsstatuternas tid kunde anföras mot prokansleriatets bibehållande och särskilt mot biskopens självskrivnahet till ämbetet, numera i det väsentliga upphört att gälla;

då det å andra sidan visat sig att prokanslern, trots det ringa inflytande på universitetets angelägenheter, som de nuvarande statuterna tillmätta honom,

kan vara sitt universitet till ovärderligt gagn, som Lunds universitet icke har råd att fränsäga sig;

då det vidare är fara värt att självskrivenhetens avskaffande kan som en nödvändig följd medföra å ena sidan att prokanslersämbetet icke kan upprätthållas och å andra sidan att universiteten mista sitt inflytande på de bägge biskopsstolarnas besättande, vilket senare varken kan vara för universiteten eller för den andliga odlingen över huvud likgiltigt;

samt slutligen då man enligt min mening bör vara varsam med nedbrytande av gammal tradition, som sedan icke kan återupprättas;

så anser jag det vara i universitetens intresse att den nuvarande anordningen tillsvidare bibehållas.

Med anledning av den alldeles för korta tid, som universiteten fått sig tilldelade för att besvara remissen, vill jag dessutom betona nödvändigheten av att — hur än konsistoriernas svar denna gång komma att utfalla — universiteten återigen få tillfälle att yttra sig, såvida frågan kommer under Kungl. Maj:ts prövning. 19 april 1922.

V. Walfrid Ekman.»

Professorn *Charlier* yttrade:

»Hindrad av föreläsning att kvarstanna till sammanträdets slut ber jag att få till protokollet antecknat att jag rörande prokanslersinstitutionen fullständigt instämmer med andra kammarens första tillfälliga utskott och med motionären herr Wagnsson därom att »tillträdet till statsämbete skall göras beroende endast av vederbörandes ådagalagda skicklighet och lämplighet för uppgiften och icke av några andra omständigheter». Mot biskops självskrivenhet som universitetens prokansler må dessutom anföras den konflikt mellan religion och vetenskap, som alltid funnits och väl näppeligen kan undanskaffas och som gör det föga lämpligt, att den vetenskapliga forskningen i det ena eller andra avseendet ställes under kyrkans självskrivna förmyndareskap.»

Professorn *Karl Petrén* yttrade:

»Jag ber att vid behandling av denna fråga få begränsa mig till att framhålla följande förhållande. Den nuvarande prokanslern i Lund har i sin egenskap av självskriven ledamot ständigt deltagit i direktionen för Malmöhus läns Sjukvårdsinrättningars arbete och däråt ägnat mycken omsorg, vilket enligt min mening varit av stort gagn för denna direktions arbete för sjukvårdsinrättningarnas utveckling. Endast i förbigående behöver jag erinra om den dominerande betydelse, som dessa sjukvårdsinrättningar besitta för Medicinska fakulteten och dess förutsättningar att kunna meddela klinisk undervisning. Då det är tydligt, att Biskopen i Lunds stift endast i sin egenskap av prokansler är självskriven ledamot i den nämnda direktionen, så har jag ansett det på sin plats att i detta sammanhang framdraga, på vilket verksamt sätt ett betydande universitetsintresse främjats under dessa senaste, mer än 20 år, tack vare förhandenvaron av prokanslersinstitutionen.

Härtill vill jag dock även föga ett framhållande därav, att så länge Akademiska församlingen behåller sin rätt att deltaga i biskopsvalen i Uppsala och Lund, så synes detta förhållande vara av gagnelig och ej ringa betydelse för svenska kyrkan.»

Professorerna Charlier och K. Petrén lämnade sammanträdet.

Professorn *Aurelius* anförde:

»Erfarenheten talar, såvitt jag kan döma, icke mot bibehållande av den utav en gammal historisk tradition burna ordning, enligt vilken ärkebiskopen och biskopen i Lunds stift äro prokanslerer vid de båda universiteten. Jag har icke heller kunnat övertyga mig om, att med den synnerliga begränsning, som prokanslers befogenhet nu har, de förmodade vådorna av sagda ordnings bibehållande äro av den art, att de verkligen påkalla en ändring. Jag måste vidare som min bestämda övertygelse uttala, att, därest självskriftenheten upphör och prokanslersämbetet dock behålles, införandet av en form med val från universitetens sida kommer att ha sina stora betänkligheter. Slutligen förtydnar och framhållas, att upphävandet av självskriftenheten för Lunds universitets vidkommande innebär, att universitetet avhändet den rätt det nu äger att med alla professorernas röster direkt deltaga i val av biskop i Lunds stift. Det inflytande på utseende av biskop, som äro båda universiteten tillförsäkrat, bör till sin betydelse såväl för universiteten som för kyrkan och landet i dess helhet icke underskattas.

Med hänsyn till det sagda och då jag finner, att den nuvarande ordningen är bättre än någon annan, jag kan tänka mig i dess ställe, får jag med min röst avstyrka den väckta motionen.»

Professorn *Wrangel* yttrade:

»Då något förslag icke synes föreligga till anordning av ett vicekansleriat, varigenom en väsentlig förbättring i statuternas föreskrift om prokansler skulle vinnas, kan jag icke tillstyrka den nu väckta motionen, utan anser det riktigast, att frågan blir i hela sin omfattning föremål för en förnyad behandling.»

Då ingen vidare begärde ordet, förklarades överläggningen avslutad.

Härefter och sedan konsistoriet först beslutat hemställa, att sådan ändring i varje fall icke måtte vidtagas i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande af prokanslersämbetet skulle komma att upphöra, så länge nuvarande innehavarna förvaltade ämbetet, skreds till votering, varvid

professorn *Sommarin* röstade i enlighet med sitt under diskussionen avgivna votum;

professorn *Sjövall* åberopade sitt yttrande under diskussionen;

professorn *Aulén* avstyrkte motionen under instämmande i professorn

Wrangels yttrande:

professorerna *Löfstedt* och *Carlgren* instämde med professorn *Sjövall*;

professorn *Aurelius* hänvisade till sitt yttrande och avstyrkte motionen;

professorn *Ahlström* instämde med professorn *Sjövall*;

professorn *Nilsson* åberopade sitt under diskussionen gjorda uttalande;

professorn *Liljeqvist* avstyrkte motionen under instämmande i vad professorerna *Ekman* och *Aurelius* anförde.

Professorn *Forssman* yttrade:

»Jag röstar för bifall till motionen.

Skulle sålunda biskops självskrivnenhet som prokansler upphöra, måste man taga i övervägande, huru den nuvarande prokanslerns funktioner skulle framdeles utövas. Då flera olika möjligheter här föreligga, anser jag, att, innan bestämmelser härom utfärdas, Konsistoriet, som ej haft tid utreda denna sidan av frågan, måtte beredas tillfälle avgiva yttrande och förslag härutinnan.»

Professorn *Pfannenstill* instämde med professorn Nilsson.

Professorn *Wrangel* återopade sitt yttrande under överläggningen; och *Ordföranden*, prorektor, professorn *Moberg* instämde med professorn Forssman. Över vad sålunda förekommit skulle protokollsutdrag meddelas.

Bilaga 3.

Yttrande av Karolinska institutets lärarkollegium.

Till Kanslern för rikets universitet.

Genom beslut den 10 april 1922 har Ni anmodat lärarkollegiet vid Karolinska institutet att till Eder inkomma med yttrande i ärende angående upphörande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.

Med anledning härav får kollegiet, under framhållande, att institutets stadgar intet innehålla rörande någon prokanslersämbetets befattning med institutets angelägenheter, härigenom förklara, att kollegiet icke har något att i saken andraga. Stockholm den 20 april 1922.

På Karolinska institutets lärarkollegii vägnar:

F. LENNMALM

/ *Nils Löwbeer.*

Bilaga 4.

Yttrande av kanslersämbetet för rikets universitet.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

I en inom andra kammaren väckt enskild motion har hemställan gjorts därom, att riksdagen ville i skrivelse till Kongl. Maj:t begära sådan ändring i

gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten må upphöra.

Sedan andra kammaren, med bifall till framställt förslag av kammarens första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ändring i gällande bestämmelser i överensstämmelse med vad motionären hemställt, samt första kammaren, efter erhållen del av andra kammarens nämnda beslut, hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, har sistnämnda utskott uti en den 4 april 1922 till vederbörande ledamot av statsrådet avlåten skrivelse, under återopande av § 46 riksdagsordningen, anhållit, att statsrådet måtte utverka Kungl. Maj:ts befallning till Kanslersämbetet för rikets universitet att, efter vederbörandes hörande, till utskottet inkomma med yttrande uti ifrågavarande ärende.

Härefter har Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 7 april 1922 förklarat Kungl. Maj:ts nådiga vilja vara, att Kanslersämbetet, efter vederbörandes hörande, till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott senast den 29 april 1922 avgåve det i berörda utskottsskrivelse den 4 april 1922 begärda yttrandet.

Till underdånig åtlydnad av denna nådiga befallning har Kanslersämbetet inhämtat yttranden i ärendet från de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund samt från Karolinska mediko- kirurgiska institutets lärarkollegium samt får, likaledes till åtlydnad av den nådiga remissen, härmed, jämte bifogande av bemälda myndigheters yttranden ävensom till de större konsistoriernas yttranden hörande protokollsutdrag, till utskottets kännedom meddela följande.

Kanslersämbetet finner det genast falla i ögonen, att frågan i alldes outhärdligt skick förelagts andra kammaren till pröfning och avgörande. Den är i själva verket af ganska invecklad och svårlöst beskaffenhet.

De argument, som anförts för åtgärden att upphäva ifrågavarande självskrivnenhet, äro huvudsakligen av principiell eller snarare doktrinär art. Erforderlig hänsyn synes däremot icke hava tagits till de avsevärda praktiska olägenheter, vilka skulle bli en oundviklig följd, därest ärkebiskopens och biskopens i Lunds stift självskrivnenhet till prokanslerbefattningarna upphävdes. Frågan, huru de ingalunda oviktiga funktioner, som i detta hänseende tillagts prokanslererna och särskilt ärkebiskopen, skulle kunna framdeles nöjaktigt uppehållas, har erhållit en synnerligen ytlig behandling. Den redogörelse som lämnats angående dessa funktioner, särskilt inom riksdagen, förefaller kanslersämbetet ofullständig och till och med vilseledande.

Det förhåller sig ingalunda så, att prokanslersämbetet, på sätt i motionen och annorstädes antydes, ej längre skulle fylla ett verkligt samhällsbehov och därför vore överflödigt, saknade existensberättigande och sålunda borde avskaffas. Tvärtom har det, för att nu inskränka sig till de två senaste decennierna, i ganska stor utsträckning visat sig både nyttigt och behövt att taga de ifrågavarande biskoparnas självskrivna ställning såsom prokanslerer i anspråk för fyllande av viktiga ämbetsuppgifter.

Prokanslerns allmänna åliggande och rättigheter angivas i §§ 13—16 av gällande universitetsstatuter. De avse dels hans skyldighet att göra sig underordnad om universitetsförhållandena samt eventuellt meddela upplysningar och

råd, dels ock hans rätt att öfvervara konsistoriernas — ej, såsom andra kammarens tillfälliga utskott citerar, »konsistoriums» — överläggningar ävensom att hos kanslern göra framställningar och föreslå åtgärder.

Dessa allmänna statutbestämmelser hava visserligen i själva verket ringa praktisk betydelse; särskilt har prokanslerns initiativrätt enligt § 15 icke, så vitt kanslersämbetet har sig bekant, någonsin tagits i anspråk, åtminstone under innevarande århundrade. Men dessa bestämmelser hava dock sitt fulla berättigande såsom en klar antydning om prokanslerernas dubbelställning såsom icke blott kyrkliga ämbetsmän utan ock såsom funktionärer vid universiteten, något som även kommer till uttryck i bestämmelsen om vederbörande universitetsprofessorers deltagande i val av ärkebiskop, respektive biskop i Lunds stift. — I gällande Kungl. förordning angående biskops- (eller superintendents-) val, däri utförliga regler meddelas för sådana val, heter det nämligen i punkten 11:o:

»Där biskopen tillika är prokansler, komma samtliga professorer å förenämnde sätt att votera».

Vad angår bestämmelsen i § 6 universitetsstatuterna om prokanslers rätt och skyldighet att presidera vid och deltaga i val av kansler, är naturligtvis ingalunda av så fundamental art, att den icke skulle kunna utan större praktisk olägenhet ändras; men lämplighetsskäl tala dock för dess bibehållande likasom ock för ifrågavarande biskopars hävdvunna representationsskyldighet i förhållande till vederbörande universitet. Skulle sistnämnda skyldighet från prokanslererna öfverflyttas på t. ex. vederbörande universitetsrektorer, bleve en ökning i desses avlöningsförmåner sannolikt ofrånkomlig.

Den egentliga och så att säga ordinarie ämbetsutövning, som tillkommer prokanslererna såsom sådana, består i meddelandet av kortare tjänstledigheter för lärare och tjänstemän vid universiteten samt i utfärdande av interimsförordnanden (§ 84 mom. 2 och § 85 mom. 4 i statuterna).

Dylika ärenden påkalla mycket ofta skyndsam behandling av myndighet inom universitetsstaden i sådana fall, då utverkande av kanslerns beslut i frågan ej skulle kunna medhinnas.

Det vore nu givetvis tänkbart, att dessa ärenden kunde — utom vad beträffar ledighet för rektor och förordnande av vikarie för honom — överlämnas till prövning och avgörande av vederbörande rektorsämbete. Utifrågavarande hänseende synes dock den nuvarande ordningen vara lämpligare och har, så vitt känt, icke föranlett några klagomål eller svårigheter. Till och med motionären medgiver, att den självskrivne prokanslern under normala förhållanden icke utövar något egentligt inflytande på universitetsärendena.

Det är icke heller på nu avhandlade punkter, som huvudvikten ligger utifrågavarande ärende. Intresset knyter sig nämligen framför allt till bestämmelsen i § 16 universitetsstatuterna och särskilt till den praxis, som utbildat sig i avseende å tillämpningen av denna paragraf.

Då i denna viktiga punkt icke någon som helst verklig utredning blivit förebragt, vare sig vid ärendets behandling inom riksdagen eller av de akademiska konsistorierna, får kanslersämbetet i detta hänseende anföra följande.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 12 saml. 1 avd. 10 häft. (Nr 16.) 3

Universitetsstatuterna § 16 lyder:

»När kanslersämbetet är ledigt, bestride prokanslern de åligganden, som tillhöra detta ämbete, till dess Kungl. Maj:t meddelat förordnande om ämbetets uppehållande.»

Stadgandet har, åtminstone under innevarande århundrade, tillämpats på det sätt, att, när vakans i kanslersämbetet inträffat, Kungl. Maj:t omedelbart i sammanhang med föreskrifter rörande val av ny kansler förordnat prokanslererna att bestrida de till kanslersämbetet hörande åligganden. Dessutom har stadgandet analogivis tillämpats vid tjänstledighet för kanslern. Att några bestämmelser angående tjänstledighet för kanslern icke kommit att inflyta i statuterna, torde äga sin förklaring däri, att, då kanslersärendenas antal och omfattning var ringa, behov av särskilt beviljad tjänstledighet icke så starkt gjort sig gällande som under senare tid, då dessa ärendens antal och omfattning undan för undan ökats, antalet till den betydliga siffran av omkring 1,500 årligen (t. ex. under år 1919 1,581 inregistrerade nya ärenden).

Så väl vid vakans i kanslersämbetet som vid tjänstledighet har Kungl. Maj:t plägat förordna ärkebiskopen att bestrida de åligganden, som röra Uppsala universitet, Karolinska institutet samt Stockholms och Göteborgs högskolor, biskopen i Lunds stift att bestrida de åligganden, som röra universitetet i Lund. Denna formulering iakttogs till år 1915.

Men då det befanns, att fördelningen av ärendena mellan de två prokanslererna på detta sätt blev skäligen godtycklig, och en centralisering av sådana ärenden, som fordrade enhetlig behandling, syntes önskelig, formulerades förordnandena från och med den 14 januari 1915 så, att uppdrag meddelades dels åt ärkebiskopen att handhava — förutom de till kanslersämbetet hörande åligganden, som rörde universitet i Uppsala, Karolinska mediko-kirurgiska institutet samt Stockholms och Göteborgs högskolor — alla sådana på kanslersämbetets prövning beroende ärenden, vilka såsom berörande båda statsuniversiteten — och eventuellt därjämte en eller flera av övriga ovannämnda högskolor — borde av en och samma person enhetligt behandlas eller avgöras, och dels biskopen i Lunds stift att handhava de till kanslersämbetet hörande åligganden, som särskilt rörde universitetet i Lund.

Vid ett enda tillfälle, den 8 april 1914, då nämligen ärkebiskopsstolen var ledig, har biskopen i Lunds stift förordnats att bestrida kanslersämbetet i dess helhet. Men under detta förordnande, som varade blott 27 dagar, förekommo icke några ärenden av större vikt, med undantag möjligen av ett par Uppsala-ärenden.

Då nu de s. k. gemensamma ärendena jämte Uppsalaärendena samt ärendena rörande Karolinska institutet ävensom Stockholms och Göteborgs högskolor utgöra den ojämförligt mest omfattande delen av arbetsmaterialet och de speciella ärendena angående Lunds universitet under vikariatet till övervägande del utgjorts av så enkla frågor, att i förväg utskrivna expeditioner i dem plägat nedsändas till biskopen i Lund för underskrift, kan man utan överdrift påstå, att, åtminstone under de sista 7 åren, under de tider då kanslersämbetet uppehållits av prokanslererna, det varit ärkebiskopen, som i stort sett fungerat som

vice kansler. Av denna omständighet förklaras de i vissa avseenden skiftande yttranden, som i föreliggande remissärende avgivits inom det större konsistoriet i Lund, ävensom konsistoriets i viss mån obestämda hållning.

De ärenden, ärkebiskopen under särskilda förordnanden att uppehålla kanslersämbetet handlagt, äro både talrika och delvis av stor omfattning och betydenhet.

Till exempel under den tid av omkring sju månader, då ärkebiskopen under år 1917 var förordnad att uppehålla kanslersämbetet — med undantag för ärenden angående Lunds universitet — behandlades (utom en mängd, delvis invecklade, dispensfrågor, besvärsmål m. m.) bland annat följande mera betydande frågor: angående grunderna för beräkning av arvoden för professorsvikariat i vissa fall, angående professur i internationell rätt, angående klinisk undervisning vid allmänna barnhuset, angående ändrade bestämmelser om undervisning i otidri, rhinologi och laryngologi, angående indragning av vissa s. k. kollektstipendier, angående pediatrik undervisning i Uppsala och Lund samt angående vissa ändringar i stadgan angående teologiska examina och stadgan för rikets allmänna läroverk m. m. ävensom alla s. k. *petita* till 1918 års riksdag, vilka icke speciellt anginge Lunds universitet.

År 1915, då kanslern under omkring sex månader var tjänstledig, behandlades av ärkebiskopen, förutom dispensärenden och andra löpande ärenden, t. ex. det synnerligen vidlyftiga ärendet angående omarbetning av universitetsstatuterna — föredragningen ägde rum den 29 januari, den 1 februari, den 8 februari och den 16 februari —, vidare frågor angående särskilda kompetensvillkor för medicinska lärarbefattningar, angående bestämmelser om undersökning av svenska folkmål och om insamling av svenska folkminnen samt angående sättet för avgivande av yttranden i stats- och rättsmedicinska frågor.

Av den sålunda lämnade regogörelsen torde framgå, att ärkebiskopens befattning såsom t. f. kansler varit av stor omfattning och betydelse, och att, huru det än kommer att beslutas angående prokanslersbefattningarnas framtida bibehållande, det nödvändigtvis måste sörjas därför, att kanslersärendena varda under vakans och tjänstledighet för kanslern vederbörligen handlagda. Givetvis kan man nu tänka sig den utvägen att, på ett eller annat sätt, t. ex. genom val en gång för alla, eller ock genom förordnande för varje gång, en särskild vice kansler tillsättes för att bestrida förekommande kanslersvikariat. Kanslersämbetet vill emellertid, under erinran att kanslersämbetets innehavare icke äger uppbära någon avlöning, uttala sina betänkligheter mot en sådan anordning. Det torde nämligen bliva förenat med synnerligen stora svårigheter om ens möjligt att förmå någon kompetent och lämplig person att utan ersättning åtaga sig uppdraget att när som helst stå till förfogande för fullgörande av nämnda funktioner. Antagligen skulle härför erfordras ett ej obetydligt statsanslag. Skulle en sådan förändring genomföras, varförinnan givetvis en ingående utredning tarvas, är det säkerligen klokare att dröja härmed till en tid, då statens inkomstkällor må komma att flöda något rikligare än vad för närvarande är fallet.

Såsom skäl för upphävande av ärkebiskopens och biskopens i Lunds stift

självskrivenhet såsom prokanslerer har åberopats, huvudsakligen, dels att varje självskriften i fråga om innehavande av statsämbeten står i strid med en modern grundåskådning och dels att ifrågavarande biskopars egentliga ämbetsåligganden falla inom det kyrkliga området, och att det därför icke kunde förutsättas, att de alltid skola vara de bästa kvalificerade personerna att handhava viktiga uppgifter, som tillhöra universitetens verksamhetsområden och som sålunda väsentligen äro av annan art än de rent kyrkliga.

Vad självskriftenprincipen i och för sig angår, kan erinras därom, att densamma utan känd olägenhet länge tillämpats och fortfarande tillämpas på många områden av det samhälleliga livet. Utan att behöva erinra om t. ex. landshövdingars självskriften till vissa befattningar osv., är kanslersämbetet i tillfälle att från eget ämbetsområde hämta exempel härpå. En stor del av de större akademiska konsistoriernas bisittare inträda i dessa korporationer på grund av självskriften; och på sätt erinrats inom det större konsistoriet i Lund, är prokanslern självskreven ledamot av direktionen för Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund, en anordning, som vitsordats hava varit till stort gagn. De i denna del gjorda invändningarna synas kanslersämbetet uteslutande grundade på ett ensidigt teoretiskt betraktelsesätt.

Det andra skäl, som åberopats, nämligen att innehavarna av ifrågavarande biskopsstolar icke skulle vara skickade att utöva det kall, som åligger dem i egenskap av prokanslerer, samt att de vid skötande av prokanslersgöromålen skulle låta sig obehörigen påverkas av ensidigt kyrkliga synpunkter till men för den »orädda vetenskapligheten» (se motionen sidan 12), innebär i själva verket en oberättigad och svår anklagelse mot förutvarande, nuvarande och blivande innehavare av dessa biskopsstolar för oväld och oskicklighet. Motionären påstår visserligen, att störande ingrepp förekommit, men något sakligt bevis för denna anklagelse är icke förebragt. Vad beträffar ifrågavarande biskopars kompetens att tillfälligt uppehålla kanslersbefattningen, torde med vissnet kunna förutsättas, att till dessa biskopsbefattningar såsom hittills icke komma att väljas andra personer än sådana, som äro fullt tillräckligt hemmastadda inom det akademiska området för att kunna behärska det föreliggande arbetsmaterialet inom kanslersämbetet. I detta hänseende torde ju prokanslern i regel kunna antagas besitta större kännedom och erfarenhet än ordinarie innehavare av kanslersämbetet vid befattningens tillträde. Att prokanslern vid sidan av sin akademiska funktion jämväl och huvudsakligen äro kyrkliga ämbetsmän, lär väl slutligen i och för sig lika litet härvid vara för dem till hinder som för kanslern att vid sidan av kansleriatet utöva annan verksamhet.

Då sålunda de ifrågavarande två biskoparnas funktioner såsom självskrivna prokanslerer, särskilt i de fall där åt ärkebiskopen uppdrages att tjänstgöra såsom tillförordnad kansler, äro av stor praktisk vikt och fylla en betydelsefull uppgift inom högskolornas administration; då någon verklig olägenhet av den nuvarande anordningen eller någon bristande kompetens hos innehavarna av ifrågavarande biskopsstolar att fylla de med prokanslersämbetena förenade uppgifter icke kunnat påvisas; då i allt fall den närvarande tiden icke synes lämplig för upphävande av ifrågavarande för statsverket synnerligen billiga anord-

ning och genomförande av förändringar, vilka otvivelaktigt skulle medföra ökade kostnader för staten; då de skäl, som anförts till stöd för det väckta förslaget, icke kunna, vare sig ur teoretisk eller praktisk synpunkt, anses hållbara; samt då icke någon som helst utredning föreligger rörande spörsmålet, huru, efter upphävande av nämnda självskrivenhet, saken skulle kunna och böra på lämpligt sätt ordnas; får kanslersämbetet, med särskilt aberopande därjämte av det större akademiska konsistoriets i Uppsala yttrande, bestämt motsätta sig, att sagda självskrivenhet, på sätt föreslagits, utan föregående närmare utredning upphäves, och hemställer alltså, att ifrågavarande inom riksdagen väckta förslag icke må föranleda någon åtgärd. Stockholm den 28 april 1922.

CARL SWARTZ.

Otto Croneborg.